

ПРЕДСТАВИ И НАГЛАСИ ЗА РОЛЯТА НА ЮРИСТА В ПРЕДПРИЯТИЕТО

*Ас. д-р Недялка Александрова
Икономически университет – Варна*

PERCEPTIONS AND ATTITUDES ON THE LAWYER'S ROLE IN THE COMPANY

*Assist. Prof. Nedyalka Alexandrova, PhD
University of Economics – Varna*

Резюме: В доклада е представено проучване на възприятията на обществото относно ролята, която юриконсултите играят в предприятията, и представите за техните основни функции. Основните резултати показват осъзнаване на ролята им в организациите, но липса на достатъчно ясна представа за истинското естество на тяхната дейност, като част от хората им приписват неприсъщи административни и контролни функции.

Ключови думи: юриконсулт, професия

Abstract: The report presents a survey of public perceptions of the role that in-house legal counsel play in businesses and perceptions of their core functions. The main results show an awareness of their role in organizations, but a lack of a sufficiently clear idea of the true nature of their activity, as part of the people attribute to them extraneous administrative and control functions.

Key words: in-house legal consultant, profession

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.17>

Въведение

Юридическата професия е сред най-старите и утвърдените не само в България, но и в световен план. Независимо от новите професии, които навлизат с промяната в икономическата и технологичната среда (Иванова 2020), професията на юриста не само не губи своето значение, а дори го разширява. Въпреки това обаче поради факта, че тя борави със специфична материя, истинската роля на юристите, особено на тези, които работят като юриконсулти в организациите, невинаги е ясна за широката общественост.

Актуалността на представената проблематика се предопределя от все по-усложняващата се среда, в която функционират предприятията и в по-широк смисъл – организациите. Това налага непосредствената работа на юридически специалисти в тях в качеството на юрисконсулти.

Целта на настоящия доклад е чрез литературен анализ и проведено анкетно проучване да се очертаят общите рамки на нагласите на обществото за ролята и функциите на юристите в организациите (юрисконсултите).

Предмет на изследване са представите относно присъщата дейност на юристите в предприятията.

За постигането на целта авторът си поставя **следните задачи**: 1) очертаване на съвременните тенденции в разбирането за конфликта и възможностите за оценка на икономическите ефекти от него; 2) очертаване на възможното приложно поле на медиацията за разрешаване на конфликтите в организациите; 3) извеждане на потенциални места за включване на медиацията при разрешаване на конфликти в организациите в България.

Методологията на изследването включва комплексното прилагане на методи, традиционни такива изследвания – литературен обзор, индукция и дедукция, а така също и способите на дескриптивната статистика.

Анализирането на проблематиката, свързана с включване на медиацията в преодоляването на конфликти на работното място, е не само с теоретично, но и с голямо практическо приложение. Последното се корени именно в икономическите ефекти от разрешаването на конфликтите в организациите. Те могат да бъдат както преки, изразяващи се в редуциране на някои разходи, така и косвени, например подобряване на комуникацията и репутацията на организацията.

Изложение

В най-широк смисъл икономическата дейност се състои в разпределение на ограничените ресурси в обществото за задоволяване на неограничените потребности на човека. В по-тесен смисъл икономическата дейност на организациите се свежда до действия, свързани с генерирането на печалба за нейните инвеститори, както и до осигуряване на благосъстояние на заинтересованите страни.

Това на практика се осъществява чрез управлението на т.нар. икономически ресурси, т.е. такива ресурси, от които предприятието може да извлича икономическа изгода. Управлението на ресурсите е невъзможно без уреждане и защита на правата върху тях и на отношенията по повод тези ресурси, а това именно е предметната област на правото и определя ролята и значението на юристите за дейността на организациите. Това е особено валидно за капиталистическата система, в каквато функционира съвременното общество, тъй като тя е основана на частната собственост върху ресурсите и следователно нейната защита е в основата на икономическия просперитет.

Ролята на юристите като цяло е високоспециализирана и това я прави неясна за неспециалистите или за тези, чиято работа не е свързана с тясно взаимодействие с тях. Това поражда редица проблеми както във взаимодействието с правните специалисти, така и в реалното оценяване на техния труд и на приноса им в предприятието.

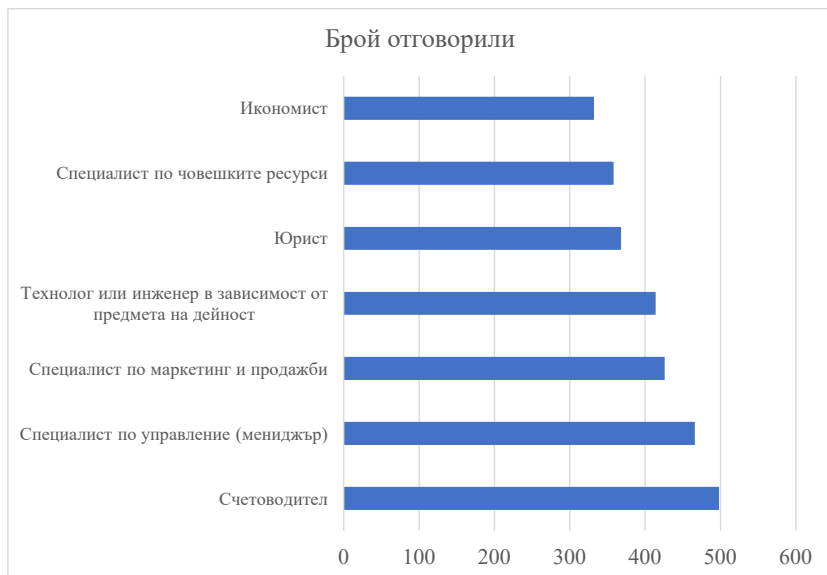
Същевременно юристите в предприятието понякога не само участват в изработването на вътрешните му актове и участват в защитата на неговите интереси пред външния свят, включително в съда, но играят роля и при консултирането на управленски решения или директно в неговото управление (Rosen 2010).

Ролята на юристите в компаниите се променя във времето с развитието на стопанската практика и мениджмънта на организациите. Например в развито бизнес общество, като това в САЩ, отначало юристите в организациите са имали по-скоро консултантска роля, подобна на тази на външен адвокат, докато през 90-те години на XX век това постепенно се е променило и те са били все повече въввлечени в бизнес процесите (Kelly 2009). Освен това ролята на юристите в компаниите не е еднаква и в различните общества. В редица изследвания, посветени на различията между САЩ и Япония в тази връзка, се установява значително по-голямата роля, която юристите играят в компаниите в САЩ. Тълкуванията на това варират от обяснението, че японското общество е по-добре уредено и бива управлявано по-гладко, поради което по-рядко възниква необходимостта от намеса на юристи, до възприемане на това като доказателство за изостаналост в развитието на Япония (Kato 1987).

Като цяло в литературата съществува виждането, според което ролята на юрисконсултите в организациите е различна от тази на юристите, които са външни консултанти. Причините за това се търсят в различната позиция, включително от етична гледна точка, която юрисконсултът играе за организацията. Отговорите на въпросите „Не са ли юрисконсултите полезни идиоти или неморални адютанти на организациите си?“ (Richard Moorhead, Steven Vaughan 2018) се търсят във факта, че докато юристите в качеството им на външни консултанти са призвани да защитават обществения интерес, то юрисконсултите са задължени да защитават корпоративния. От друга страна, като основна роля на юристите в организациите някои теоретици виждат тази на пазач от незаконно поведение на самата организация (Jackall 1988). Това прозвучава както от факта, че те по силата на своята професионална компетентност знаят кое поведение е противоправно и кое – законнообразно, както и от предполагаемото им желание да избегнат организацията, в която работят, от бъдещи проблеми, свързани с нарушаване на законовия ред. По-широко изследване сред юрисконсултите обаче показва, че в голямата си част те не са склонни да казват „не“ на работодателите си, когато последните са склонни да нарушават закона (Richard Moorhead, Steven Vaughan 2018).

На фона на горните разсъждения относно ролята на юристите в организациите представата на хората в България за тях и за дейностите, които са им присъщи или е нормално да им бъдат възложени, понякога твърде много се различава от това, което са те в действителност. С цел първоначално установяване на тези представи и нагласи бе използвана интернет анкета по метода на отзовалите се. Анкетата е проведена през месец април 2022 г. В резултат бяха събрани 655 отговора, като респондентите трябваше да отговорят на редица въпроси, свързани с представите им за ролята и дейността на юристите в предприятията. Предвид характера на данните са използвани номинална и ликертова скала, а отговорите са представени с помощта на дескриптивната статистика.

Първият въпрос бе какви специалисти са необходими за цялостната организация на предприятието. Отговорите са представени нагледно във фиг. 1.

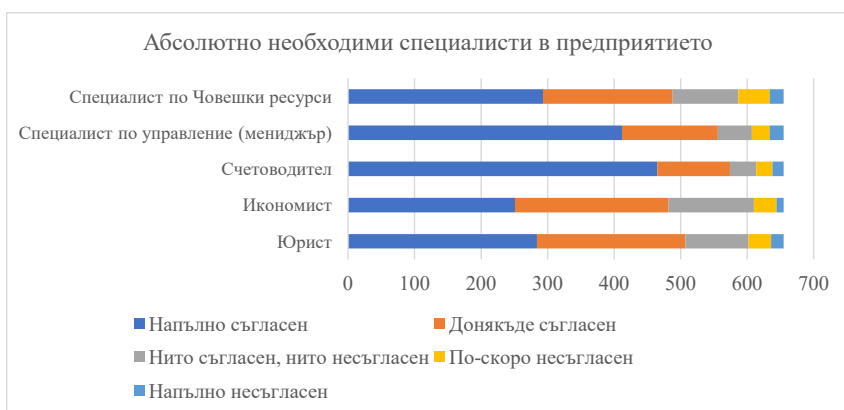
Фигура 1. Отговори на въпрос „Какви специалисти са необходими за организиране на цялостната дейност на едно предприятие“

Видно от данните във фигурата най-голям брой от участниците в изследването считат, че за организирането на цялостната дейност в предприятията е необходим счетоводител (498 от отговорилите, или 76,0%). Счетоводителят е посочен като по-необходим дори от мениджъра (или специалиста по управление), който се възприема като необходим от 466 респондента, или 71,1% от отговорилите. Юристите са сметени за необходими за организирането на дейността от 368 от участниците, или 56,2% от отговорилите. Това ги нарежда непосредствено до специалистите по човешки ресурси, които са считани за необходими от 358 респондента, или 54,7% от отговорилите.

Доколкото всички от посочените специалисти са необходими за организирането на цялостната дейност на предприятието, разликите в отговорите е вероятно да се дължат на непосредствените лични впечатления на респондентите, както и в по-голямата степен, в която са наясно в какво се състои ролята на счетоводителите в сравнение с тази на юристите например. За съжаление, част от причините са свързани с наложената у нас практика на счетоводителите

да се възлагат и от тях да се очаква изпълнението на функции, които не са присъщи на тяхната професия и имат по-скоро отношение към правото (Alexandrova 2019). Това води до формиране на нагласи, съгласно които по редица юридически въпроси работата би могла да се свърши от счетоводител, докато обратното не е вярно. Тези нагласи, макар и в голяма степен погрешни, безспорно съществуват в нашето общество.

На този фон е интересна съпоставката на горния въпрос със следващия, в който участниците са помолени да отговорят доколко са съгласни с твърдението, че цялостната дейност на едно предприятие не може да се осъществи без определени специалисти (т.е. тези специалисти са абсолютно необходими). Резултатите от проучването са представени на фиг. 2.

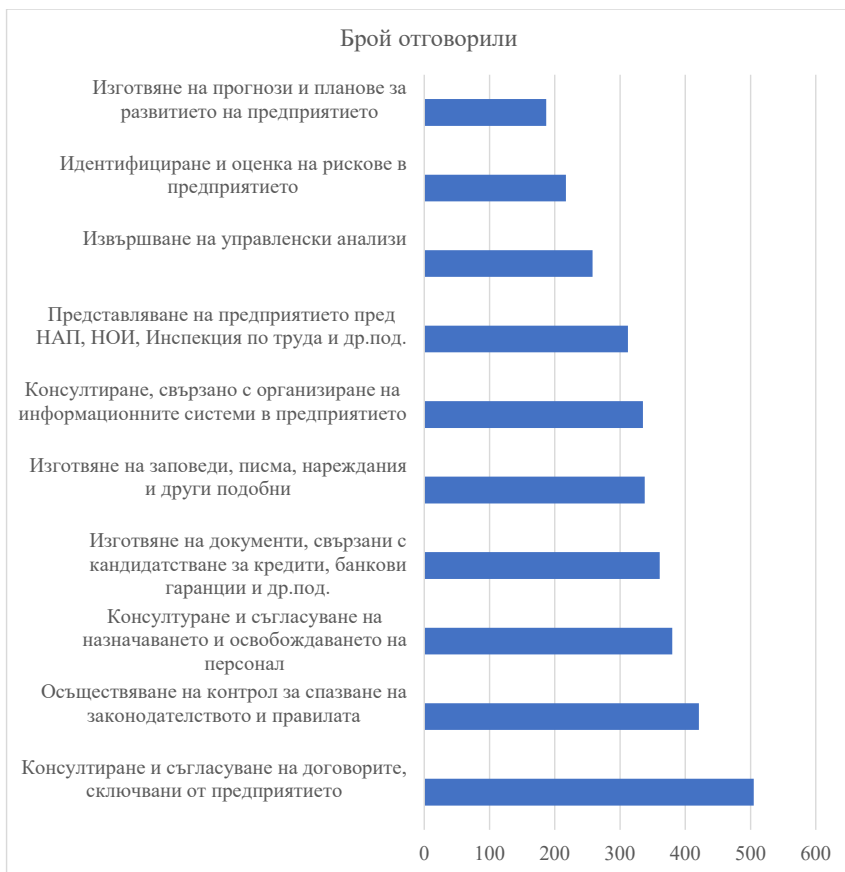
Фигура 2. Отговори на въпроса „Кои са специалистите, без които предприятието не може да функционира“

Тук до голяма степен отговорите кореспондират с тези от предишния въпрос. Юристите са възприемани като специалисти, без които не може да се осъществява нормално дейността на предприятието, от 284 от участниците в изследването, или 43,4%, а общият брой на отговорилите положително – напълно съгласни и донякъде съгласни, е 507 отговора, или 77,4% от респондентите. Резултатът логично се различава от този на предишния въпрос заради различния начин, по който той е формулиран. Това предопределя и разликата в скалите на отговорите – съответно номинална и рангова.

Част от респондентите приемат, че юристите са необходими за дейността на организациите, но не и че без тях те не биха могли да функционират. Съответно разлика във възприеманата необходимост от посочените специалисти се забелязва и по отношение на останалите професии – 465 от респондентите, или 71,0%, са напълно съгласни, че дейността на предприятието не може без счетоводител, но общо отговорилите положително са 574 човека, или 87,6%. Аналогично 412 от респондентите или 62,9% са напълно съгласни, че предприятието не може да функционира нормално без мениджър, а общият брой на положителните отговори (напълно съгласен и донякъде съгласен) е 556 човека и 84,9% от отговорилите.

Тук отново впечатление прави, че като цяло респондентите възприемат ролята на юристите в организациите по сходен начин с този, по който възприемат специалистите по човешки ресурси. Това е видно от фиг. 2, а изразено в числа има следните стойности – 293 от респондентите, или 44,7%, са напълно съгласни, че предприятието не може без специалист по човешки ресурси. Общият брой на далите положителен отговор (напълно съгласен и донякъде съгласен) е 488 човека и 74,5% от отговорилите, което ги доближава до тези, които считат, че дейността не може без юристи.

На фона на така откроените възприятия за ролята на юристите в организациите интерес представляват представите на респондентите относно същността на тяхната дейност в предприятията. За целта им е предложено да посочат кои от списък с изброени дейности според тях са присъщи на юристите в предприятията. Резултатите са в номинална скала и са представени на фиг. 3.

Фигура 3. Отговори на въпроса „Кои са дейностите, които е нормално да се изпълняват от юрисконсулт“

Наред с дейности, които по принцип са присъщи на юрисконсултите, като консултиране и съгласуване на сключваните от предприятието договори, част от респондентите виждат дейността на тези специалисти значително по-широко и им приписват редица функции, които трудно могат да бъдат причислени като нормална тяхна дейност. Така например 258, или 39,4%, от участвалите в изследването считат, че е присъщо на юрисконсултите да извършват управленски анализи; 217, или 33,1%, от отговорилите считат за нормално юрисконсултите да идентифицират и оценяват рисковете в предприятието; 187, или 28,5%, от участниците смятат, че тези специалисти изготвят

прогнози и планове за бъдещето на предприятието; цели 51,5% от респондентите, или 335 души, считат, че юриконсултите се занимават с консултиране, свързано с организиране на информационните системи в предприятието. Всичко това сочи, че като цяло обществеността няма достатъчно ясна представа с какво се занимават тези специалисти. Това следва да се оценява на фона на вероятно по-ясната представа, която неспециалистите имат за ролята и функциите на другите юридически специалисти – адвокати, съдии, прокурори, нотариуси и т.н. В сравнение с тях дейността на юриконсултите е по-малко публична и това е възможна причина за размитата представа, която част от обществеността има за нея. Част от респондентите вменяват на юриконсултите функции, които са контролни и административни по своя характер, макар да имат отношение към изпълняваните от тях функции.

Все пак едни от основните роли на юриконсултите в предприятията са разпознати като такива от респондентите: 77,1%, или 505 човека, са посочили консултирането и съгласуването на договорите, сключвани от предприятието, като нормална дейност, присъща на юриконсултите; 47,6%, или 312, от участвалите в изследването са посочили, че юриконсултите представляват организациите пред външни органи като НАП, НОИ, Инспекция по труда и др.

Заключение

Ролята на юристите в организациите безспорно е значима и ключова в определени аспекти от дейността им. Същевременно общественият интерес спрямо дейността на юристите е насочен основно към адвокати, съдии, прокурори и т.н. От проведеното проучване е видно, че като цяло обществеността няма ясно изкристализирала представа за дейността на юриконсултите в предприятията и в редица случаи им приписва погрешно роля и задачи, които не са им присъщи. Това поставя под въпрос както реалистичността на очакванията спрямо юриконсултите, така и възможността за адекватна оценка на тяхната дейност – както от гледна точка на заплащане, така и от гледна точка на обществено признание и престиж.

Използвана литература:

1. Александрова, Н. (2019). Проучване на нагласите сред счетоводителите за ползване на юридически консултации. // Правото и бизнесът в съвременното общество: актуални правни предизвикателства в икономиката. Сборник с доклади, с. 175-184.

2. Иванова, М. (2020). Нови професии на пазара на труда. // Управление на човешките ресурси в ерата на дигиталните предизвикателства, с. 67-73.

3. Jackall, R. (1988). Moral Mazes: The World of Corporate Managers. // International Journal of Politics, Culture, and Society , Summer, Vol. 1, №4, pp. 598-614.

4. Kato, M. (1987). The Role of Law and Lawyers in Japan and the United States. // 1987 BYU L. Rev.

5. Kelly, M. J. (2009). Lives of Lawyers Revisited: Transformation and Resilience in the Organizations of Practice. University of Michigan Press.

6. Richard Moorhead, Steven Vaughan, C. G. (2018). In-House Lawyers' Ethics: Institutional Logics, Legal Risk and the Tournament of Influence. Bloomsbury Publishing.

7. Rosen, R. E. (2010). Lawyers in Corporate Decision-Making. Quid Pro Books.

За контакти:

Ас. д-р Недялка Александрова
Икономически университет – Варна
E-mail: alexandrova.n@ue-varna.bg